

Simeon Ničev

Sarajevo

ILUSTRACIJA ZA MLADINO S TEMATIKO NOB*

OSNOVNE ZNAČILNOSTI ILUSTRACIJE

Ilustracija kot uporabna disciplina likovnih umetnosti s svojimi vrednotami vizualno dopolnjuje, podpira, poudarja besedilo. Biti mora jasna, natančno izražena (brez odvečnih podrobnosti), poudariti mora samo tisto, kar je bistveno, ter s tem spodbujati k dejavnemu stiku z vsebino. Povrh tega mora biti vsebinsko bogata in likovno na višini. Abstraktnost in poudarjena karikirajoča vsiljivost zmanjšujeta vrednost. Pretirana uporaba ilustrativnega materiala povzroča prenasičenost in konkurira z besedilom ter tako negativno vpliva in odvrča pozornost od poglobitve vsebine.

Obseg ilustrativnega materiala mora biti v skladu s starostno stopnjo, ki ji je namenjen. Mlajšim bralcem bi bolj ustrezalo večje število ilustracij, pri starejših pa se zmanjšuje sorazmerno s starostjo.

Vsebina in oblika ilustrativnega materiala sta odvisni od razvojne stopnje mlade osebnosti, od tematike oziroma od vsebine besedila.

Pri ilustrativnem materialu imamo v mislih reprodukcijo, fotografijo, risbo, sheme, diagrame in podobno gradivo.

Ilustracija učinkuje s svojo funkcijo na tri načine: zbuja zanimanje, bogati in pojasnjuje besedilo, krepi samodejavnost.

Ilustracija za mladinsko starostno stopnjo mora vsebovati tele poglobitve likovne značilnosti: risba mora biti definirana, bogato improvizirana, zastran dokumentarnosti mora imeti čimveč zgodovinskih podrobnosti; kolorit mora biti podrejen ozračju in prepričljivosti vtisa; plastika mora biti izrecno nakazana; prostor sorazmerno s starostno stopnjo vedno bolj poudarjen; obseg in velikost ilustracije sta odvisna od značaja besedila, pomembno pa je tudi bogastvo likovno-grafičnih rešitev; kar zadeva zvrst, bi bilo želeli, da prevladuje realistična ilustracija, ob njej pa še reprodukcija umetniških del in dokumentarna fotografija.

ILUSTRACIJA ZA MLADINO S TEMATIKO NOV IN REVOLUCIJE

Izjemno hude razmere, v katerih je potekal boj — lakota, mraz, tifus, begunstvo, teror, ustrelitve, smrt tovarišev, ranjenci, improvizirane bolnišnice, naporni pohodi do kraja izčrpanih borcev, požgani in zapuščeni domovi — so

bile navdih za stvaritve, ki govorijo neposredno, pretresljivo in odkrito ter oblikujejo pravo podobo časa in moči.

Naši likovni umetniki so med NOB s skromnimi pripomočki (svinčnik, ogli iz ognja, ob katerem so se grel) ustvarili dela trajne umetniške in dokumentarne vrednosti, ki jih ni doslej še nihče prekosil. Vsaka risba, odtis, podoba izžareva svobodnjaško sporočilo, polno idejne moči. To ni bilo samo golo upodabljanje trenutka in časa, boja ali oddiha. Moč sporočila v teh stvaritvah je tolikšna, da je ni moč izraziti z besedami, obenem pa teh del ni moč ne posnemati ne ponoviti z enako iskrenostjo in močjo.

Ekspresivnost je značilnost večine tako nastalih stvaritev, oziroma je neizogibna in močna likovna prvina, ki je nastala pogosto nezavedno, na kraju samem, rojena iz srca in peresa.

Za današnjega ilustratorja je ilustriranje NOB in revolucije v določenem pomenu besede zapletena naloga, tako z avtorjevo razmer, v katerih se je revolucija razvijala, kot zaradi pomanjkanja izvirnega gradiva (fotografij, filmov, dokumentov). Na drugi strani pa je moč z današnjimi izraznimi sredstvi, ki presegajo okvire ilustracije, na podlagi dokumenta (npr. vojnega poročila) ustvariti velika umetniška dela (film, televizijska drama). Današnji ilustratorji se pogosto ravna po modi kot vodilu ustvarjanja in pogosto jemljejo ilustracijo knjige o NOB kot suhoparno nizanje dejstev, dokumentov, fotografij, dopolnjeno s kakšno vinjeto. Prenekateri skromen izviren dokument lahko še kako postane vodilna ideja za resnično umetniško doživetje trenutka in časa, iz katerega lahko izvirajo ilustracije izvirne impresije in likovne moči, polne domiselnosti in ekspresivnosti.

Naši umetniki, ki se ukvarjajo z ilustracijo, se često oklepajo stila in posledica tega so tematske plehke in nefunkcionalne ilustracije, namesto da bi domišljijo usmerili v ustvarjanje vsebinsko bolj bogate in učinkovite, umetniško bolj upravičene ilustracije. Mnogo sodobnih ilustratorjev tudi ne čuti obsega svoje odgovornosti. Današnjemu mladincu, ki je zrasel v socialistični, samoupravni družbi, je treba dati in razložiti idejo pridobitev revolucije z nadaljevanjem močne in nedvoumne eksplikacije teme. Odgovornost je tudi v tem, da ni dovolj, če nadaljuje spomine, asociacije in smisel, temveč da je treba čedalje bolj in z umetniško vizijo graditi nad bistvom in sporočilom revolucije ter iskati neobdelano in včasih pozabljeno tematiko ter s tem dodajati nove drobce k mozaiku nečesa, kar živi, kar ni minuli čas, temveč resnična vodilna črta, žila utripalnice nečesa, kar se lahko samo razvija in rase, plemeniti v svojih neštetih oblikah. Umetnik ilustrator je danes tisti, ki je to zmožen občutiti in razviti ter dati eni izmed mnogoterih snovi novo razsežnost in razumevanje. Zdaj ne gre več samo za njegovo umetniško funkcijo; postaja nosilec ustvarjanja nečesa, kar ne ostaja v spominu kot prazno dejstvo; zdaj je vzgojitelj, razlagalec najvišjih čustev vrhne stavbe, povezovalac estetskega, vzgojnega, didaktičnega in stvarnega.

Dandanes, ko ni več pogorišč, ko so izginili žalostni, hudi sledovi vojne, ko rastejo nova mesta, tovarne, šole in fakultete, ko so vsi enotni v želji in obrambi, je navzoč izjemen navdih kontrasta. Zgodi se, da mladost v svojem vzponu in zanosu za hip pozabi na spomine in resnost pridobitev. Zato pa umetniki, ki imajo bolj zapleteno družbeno funkcijo, ne smejo niti za hip pozabiti na sporočilo revolucije. Reproduciranje sedanje osebnosti in modne rešitve ne morejo biti način njihovega izražanja, potem ko so sprejeli zavestno odgovornost, da

bodo s svojim izrazom interpretirali edinstveno sporočilo, ki je vtilo ljudem moči, da živijo danes bolje kot včeraj.

Ilustracija dandanes ne sme biti sekundarna likovna disciplina, ne glede na to, za kakšno likovno ilustracijo gre, zlasti če gre za ilustriranje NOB. Za vsakim dokumentom iz revolucije so skrite usode, čustva, tragedije, radosti, upi. Za vsakim dokumentom je nešteto humanih čustev ljudi, ki so darovali svoje življenje, da živimo, kakor hočemo. Več bi moralo biti tistih, ki s srcem in likovnim umetniškim navdihom poskušajo bralcu ali gledalcu dati vsaj drobec tistega, kar je moč slutiti. V literaturi in drugih umetnostih so taki poskusi pogostnejši, rezultati očitnejši. Zategadelj bi tudi odnos likovnih ustvarjalcev ilustratorjev do snovi, ki jim je idejno zelo blizu, časovno pa že odmaknjena, moral biti takšen.

Izhod iz opisane zagate moremo slutiti v čedalje večjem razvoju ozkih specialnosti in v medsebojnem vplivu sorodnih disciplin, da bi bil rezultat kar se dá ugoden. Dandanes, ko je metoda znanstvenega pristopa razvita do popolnosti, umetnik ilustrator ne more ustvarjati sam, ne da bi se posvetoval in sodeloval z zgodovinarji, psihologi, pedagogi. Samo teamsko delo, pri katerem bi bile zastopane vse poglavitne dejavnosti, bi lahko, kadar gre za tako resno temo, obrodilo sadove, ki bi bili po kakovosti nekaj novega, umetniško in vsebinsko bolj dognani. V tem primeru mora biti umetnik natančen filter raznovrstnih informacij, ki jim mora s svojo domiselnostjo vdihniti pravo izrazno vrednost. To je pa že posebno poglavje, ki bi ga bilo treba obravnavati posebej, seveda v teamu ozko specializiranih ljudi. Menim, da lahko takšna rešitev obrodi izredne sadove v vsaki témi kot predmetu likovne ilustracije.

Ob koncu moram povedati, da namenoma nisem omenil velikih likovnih umetnikov ilustratorjev, ki so ustvarili zares pomembne umetniške dosežke. Poglavitno je poudariti dejstva — da nekaj nečemu služi in da moramo zato poiskati pot do pravih dosežkov.

Najmlajšemu rodu in prihodnjim rodovom moramo zapustiti prepričljive in predvsem globoko iskrene, nadarjene, vsebinsko bogate stvaritve — stvaritve, iz katerih bodo vsrkavali idejo, moč, ljubezen in razumevanje nečesa, kar je bilo zelo težko izbojevati.

Prev. F. Vogeltnik

Sažetak

Nastale, najčešće, u toku samog događaja ili neposredno poslije njega, likovna djela naših umjetnika — učesnika NOB, pored svog izuzetno značajnog dokumentarnog kazivanja o herojskoj borbi jugoslovenskih naroda, i danas djeluju snagom zgusnute emocije lišene, u izrazu, svega suvišnog — onog što je perla (lažni zvuk, nakindurenost). Otuda, iz te neponovljivosti, i istaknuta težina u radu i, posebno, odgovornost savremenog likovnog ilustratora književnih djela koja, udaljeno od događaja, tumače junačko vrijeme naših očeva i djedova, vrijeme produženo u nama samima.

U vezi s tim, osnovna zamjerka današnjem likovnom ilustratoru, najčešće mladom čovjeku, jeste u činjenici da on, u izrazu, robuje trenutnim, modnim zahtjevima vremena — ispuštajući, tako, mogućnost da svojim djelom iskaže ono bitno: srž i poruku teme, što je osnovni cilj svakog pravog umjetničkog djela koje oplemenjuje. A likovna ilustracija, posebno tema iz NOB, ima višeslojno značenje: estetsko, obra-

zovno, poučno, i dokumentarno (što, sve, ukazuje na značaj i značenje rada ilustratora tema iz NOB). U vezi s tim, sve češće se nameće potreba timskog rada, čvrste saradnje likovnog ilustratora sa istoričarima, psiholozima, pedagogima.

Summary

The plastic works of our artists from the National Liberation War, created mostly during or immediately after the event, are still today full of intense emotion, representing a very important documentation of the heroic struggle of the Yugoslav nations. Free, in their expression, of all the superficial they are like a pearl — without a false sound and make-up. This uniqueness demands profound work and specially the responsibility of the nowadays plastic illustrator who interprets, remote from the events, the heroic times of our fathers and grandfathers, continued in ourselves.

Today, the fundamental reproach to our plastic illustrator, mostly these are young people, lies in the fact that in the expression he is submitted to momentary fashion demands of the time — leaving beside the possibility to express what is essential: the core and the message of the theme which are really the basic aim of every true work of art — to ennoble us. But the plastic illustration, specially with the theme from the National Liberation War, has an esthetic, educational and documentary importance (all that shows the importance and meaning of the work of the illustrators dealing with the theme of National Liberation War). More and more a need is felt for team work where plastic illustrators, historians and pedagogues would cooperate.